

Daradics Boglárka

Bevezető

Absztrakt: A blokkban megjelenő szövegek Lukács György, 20. századi magyar filozófus és esztéta életművének társadalomelméleti és szociológiai aspektusaira fókuszálnak. Bár Lukács írásait jellemzően irodalomelméleti és -történeti, filozófiai, valamint esztétikai művekként tartják számon, a szociológiai szempontok rendre megjelennek ezekben, sőt igen sok írásában egész koncepciót meghatározó szerep tulajdonítható nekik. A blokkban foglalt tanulmányok változatos tematikájukkal és gondolatiságukkal ez előbbieket hivatottak alátámasztani.

Kulcsszavak: Lukács György, társadalomelméleti aspektusok, szellemtörténeti hagyomány, marxizmus, magyar szociológiatörténet

Lukács György a 20. századi filozófiai, valamint eszme- és kultúrtörténeti gondolkodás meghatározó és kiemelkedő alakja hazai és nemzetközi szinten. Bár írásait a szakirodalom többnyire filozófiai és esztétikai művekként tartja számon; megítélásom szerint a Lukács írásaiban különböző, igen változatos módokon megjelenő *társas aspektusok*, illetve az ezekhez viszonyuló, alapvetően *reflexív hozzáállása* elengedhetetlen és rendkívül fontos mind a fiatalkori művek, mind pedig az életmű későbbi szakaszait tekintve.

Hagyományosan Lukács gondolati alakulásának két korszakát szokás elkülöníteni egymástól (vö. Fehér M. 2019: 186-187); a cezúrárt többnyire „marxistává válása” és a Kommunista Pártba való belépése kapcsán húzzák meg. E felosztás értelmében a kutatók premarxista (1918-ig), illetve marxista (1918-tól, pontosabban talán a *Taktika és etika* című tanulmány megjelenésétől –, bár ez szintén igen vitatott kérdés) korszakokat különítenek el. E problémakör – jelesül az életmű ilyen módon történő felosztása, kvázi „megosztása” – szintén erősen vitatott kérdés a Lukács-kutatók körében: érdemes-e a cezúrárt meghúzni, meghúzható-e egyáltalán releváns módon, abban az esetben, ha igen, hol érdemes-e határt kijelölni, éles szakadék figyelhető-e meg a premarxistának és a marxistának nevezett korszakok között –, hogy csak néhány általánosan felmerülő problémát emeljek ki a kérdések sokaságából. Az előbbi korszakolás alapján azonban – úgy gondolom – egyúttal arra (legalább) két *eszmétörténeti és társadalomelméleti hagyományra* (szellemtörténeti hagyomány, illetve marxizmus) is felhívhatjuk a figyelmet, amelyek eszköztárai és elméleti keretei döntő befolyást gyakoroltak Lukács műveire életének különböző periódusaiban.

Az 1900-as évek fordulójától nagyjából 1918–1919-ig erős szellemtörténeti hatás figyelhető meg írásaiban (lásd például: *A lélek és a formák*, *A modern dráma fejlődésének története*, *A regény elmélete* című műveit); ezt leginkább a német filozófia és szociológia formálta és alakította ki: Kant, Schelling, Hegel, Fichte, Hölderlin, Georg Simmel, illetve Max Weber hatásának gondolatformáló ereje kétségtelenül kimutatható. Lukács tanulóévei alatt meglehetősen hosszú időt töltött Németországban; ekkor ismerkedett meg Georg Simmellel, valamint Alfred és Max Weberrel úgyszintén. Lukács mindhármukkal aktív szakmai kapcsolatot tartott fenn, több éven keresztül folyamatos levelezésben álltak. Lukács Simmel és Max Weber közvetlen tanítványi köréhez tartozott, behatóan ismerte az említett szerzők munkáit, akik igen jelentősen hatottak fiatalkori, (jórészt) szellemtörténeti ihletettségű írásaira.

A fiatal Lukács műveiben nem szokványos nézőpontból tette vizsgálat tárgyává a különböző műnemű és műfajú irodalmi alkotásokat: az esztétikai, irodalomelméleti és irodalomtörténeti elemzési szempontok mellett munkáiban azzal is erőteljesen számolt, hogy az általa tanulmányozott művek társadalmi produktumok. Ez utóbbi szempont miatt elméletében a szociológiai aspektusok és vonások kulcsfontosságú, számos esetben pedig egész egyszerűen koncepció-meghatározó szerepet töltenek be; az előbbieket demonstrálására kifejezetten jó példának mutatkozik dráma- illetve regényelmélete.

Lukács marxista korszakában – magától értetődően – erős hangsúlyeltolódások figyelhetők meg fiatalkori írásainak témáit, megközelítési módjait, illetve konzekvenciáit tekintve egyaránt. Lukács az 1918–1919-es évektől kezdődően egészen élete végéig egy sajátos, komplex, alapos és következetes történelemfilozófia és esztétika kidolgozásán munkálkodott, amelynek azonban szintén elengedhetetlen részét képezték az explicit

társadalomfilozófiai szempontok. Annak ellenére, hogy a fókuszok erősen megváltoztak, Lukács mindkét korszakában közös, hogy vizsgálódásai során figyelembe vette a társas aspektusokat.

Bár a szociológia Lukács szövegeiben nem kizárólagos szempontként jelenik meg, ugyanakkor – véleményem szerint – számos (szociológia- és esztétikátörténeti) hozadékkal kecsegtet, amennyiben az említett írásokat társadalomelméleti aspektusaik felől közelítjük meg, s kidomborítjuk e jellegzetességeiket. Ez az eljárás ugyanis nem elhanyagolható jelentéstartalommal szolgálhat a szövegek értelmezéséhez, és egyúttal Lukács munkásságának (újra)pozicionálásához. Jelen *Replika*-szám – többek között – e célokat tűzte ki, s igyekezett elérni változatos tematikáján keresztül. A lapszám e blokkjában most megjelenő tanulmányok kifejezetten Lukács munkásságának társadalomtudományos jellemzőire fókuszálnak premarxista és marxista korszakait illetően egyaránt, átfogó képet nyújtva ezáltal a filozófus gondolatvilágának társadalomelméleti, társadalomfilozófiai és szociológiai jellegzetességeit illetően; mindezekkel pedig – reményeim szerint – egyúttal élénkítve és gazdagítva a magyar Lukács-recepciót.¹

Köszönettel tartozom a lapszám szerzőinek, a szövegek lektorainak és a szerkesztőtársaimnak, akik munkájukkal hozzájárultak e szám megszületéséhez!

Hivatkozott irodalom

- Fehér M. István (2019): A lukácsi életmű periodizálásának kérdései és a Lukács-kutatás helyzete. In *Magyar Filozófiai Szemle* (1) 186–199.
- Lukács György (1997): *A lélek és a formák – Kísérletek*. Budapest: Napvilág–Lukács Archivum.
- Lukács György (1978): *A modern dráma fejlődésének története*. Budapest: Magvető.
- Lukács György (2009): *A regény elmélete. Dosztojevszkij-jegyzetek*. Budapest: Gond-Cura Alapítvány.
- Lukács György (1987 [1918]): Taktika és etika. In *Forradalomban – Cikk, tanulmányok 1918–1919*. Budapest: Magvető. 124–132.
- Forczek Ákos és Snopek Júlia szerk. (2023): *Lukács György. Elpis* (16) 1. DOI: <https://doi.org/10.54310/Elpis.2023.1>

Daradics Boglárka

doktorandusz hallgató, Pécsi Tudományegyetem Irodalom- és kultúratudományi Doktori Iskola (Pécs)

¹ Fel szeretném hívni a figyelmet a Forczek Ákos és Snopek Júlia által szerkesztett, 2023-as *Elpis*-számra (26. lapszám), amely igen változatos tematikájú, tartalmas írásaival szintén Lukács György filozófia életművének diszkusszáására összpontosított.